

Др Александар Булатовић,
Археолошки институт, Београд
Др Александар Капуран,
Археолошки институт, Београд

УДК 902.2(497.11)“2011/2012“
903“634/638“(497.11)

ПРАИСТОРИЈСКИ ЛОКАЛИТЕТИ НА ТРАСИ АУТОПУТА Е 75 – ПРЕТХОДНИ ИЗВЕШТАЈ

Заштитна археолошка истраживања на траси аутопута Е 75 између Грабовнице код Лесковца и Левосоја код Бујановца обавили су Археолошки институт у Београду и Одељење за археологију Филозофског факултета у Београду, од августа 2011. до новембра 2012. године. Том приликом истражено је 28 локалитета, од чега је девет из праисторијског периода. Занимљиво је да се сви праисторијски локалитети налазе јужно од Грделичке клисуре, а да на траси аутопута кроз ову клисуру није констатован ниједан археолошки локалитет.

1. Ранутовац, локалитет Меаниште, Врање

Локалитет се налази на југоисточној периферији села, око 5 km северно од Врања, на западној тераси Јужне Мораве од које је удаљен око 600 m (карта 1/1).¹ На локалитету су откривени некропола спаљених покојника из раног бронзаног доба и насеља из раног гвозденог и старијег гвозденог доба. Остаци покојника на некрополи похрањивани су на земљу и у већини гробова покривани посудама, а затим кружном конструкцијом од ломљеног камена (фото 1). Истражена су укупно 23 гроба, и у њима су констатовани прилози у виду посуда, минијатурних модела пећи од печене земље, као и животињских костију (остаци од даће), а у једном гробу је евидентирана и камена перфорирана секира-чекић. Према стилско-типолошким карактеристикама посуда (сл. 1-4), као и минијатурних модела пећи, некропола се може одредити у Арменохори групу, чија је матична територија била у северној Грчкој и Пелагонији.²

Од насеља из раног гвозденог доба истражене су две земунице са више пратећих укопа (трапови, отпадне јаме). Налази из тих објеката (сл.

¹ Руководилац истраживања био је А. Булатовић из Археолошког института, Београд.

² Sanev 1999, 127-136; Булатовић, Станковски 2012. Т. LX/15-17, Т. LXIII/45, Т. LXIX LXX..

5-7) указују на период доминације канеловане керамике, који се у јужном Поморављу датује у период од краја На А2, према средњоевропској хронологији, до почетка развијеног гвозденог доба.³

Трећи, најмлађи хоризонт на локалитету представљају остаци насеља из позне фазе развијеног гвозденог доба, односно периода VI/V века пре н.е. Реч је, заправо, о самој периферији насеља, са бројним отпадним јамама и јамама за складиштење хране (*butroi*), а осим керамичких форми које су аутохтоне, у јамама су констатоване и посуде израђене на витлу под јаким културним утицајима са југа (сл. 8-10). Керамика има извесне паралеле са сличним керамичким формама са локалитета Хисар у Лесковцу, као и старијом керамиком из тог периода на локалитету Кале у оближњој Кршевици.⁴

2. Доњи Нерадовац, локалитет Голо ребро, Врање

Локалитет се налази око 4 km јужно од Врања на тераси Јужне Мораве (карта 1/2).⁵ На периферији античког насеља које је констатовано на овом локалитету, у слоју речног наноса нађен је један фрагмент ручно израђене праисторијске посуде (сл. 11). Према вертикалној стратиграфији на локалитету, фрагмент је овде доспео ерозијом са оближњег брда или га је нанела Јужна Морава са другог локалитета. Према аналогијама керамике са локалитета у доњем Повардарју, фрагмент са Голог ребра припада раном бронзаном добу.⁶

3. Павловац, локалитет Ковачке њиве, Врање

У селу Павловац које се налази 7 km јужно од Врања истражена су три локалитета.⁷ Локалитет Ковачке њиве смештен је на источној периферији села, на тераси удаљеној око 300 m северозападно од Јужне Мораве (карта 1/3). На локалитету су евидентирани остаци насеља из средњег неолита (старчевачка култура), позног неолита (винчанска култура - сл. 11, 12), раног бронзаног доба и гвозденог доба (фото 2). Налази из раног бронзаног доба указују на културне утицаје са севера (Бубањ-Хум III група) и југа (Арменохори група), на заједнице које су насељавале овај простор у то време, док керамика из гвозденог доба (сл. 14, 15) припада хоризонту

³ Bulatović 2009, 66, Tab. 1

⁴ Stojić 2009, 175-189; Антић, Бабић 2005, Т. I-VIII.

⁵ Руководиоци истраживања били су Г. Јеремић и В. Филиповић из Археолошког института, Београд (Јовановић 1966, 316; Филиповић, Јеремић, Булатовић 2012, 133-152).

⁶ Aslanis 1985, taf. 27/12, 69/9.

⁷ Руководиоци истраживања на локалитету Ковачке њиве били су Ј. Вуковић са Одељења за археологију Филозофског факултета у Београду и А. Булатовић из Археолошког института, Београд.

доминације канеловане керамике, односно раном гвозденом добу, као и почетку развијеног гвозденог доба (На А2-В2).

4. Павловац, локалитет Чукар, Врање

Локалитет Чукар налази се у продужетку локалитета Ковачке њиве према југозападу, односно сеоском потоку (карта 1/4).⁸ На локалитету су откривени остаци насеља из неолита (старчевачка и винчанска култура) и раног гвозденог доба.⁹

5. Павловац, локалитет Гумниште, Врање

Овај локалитет се наставља на југозападну периферију локалитета Чукар и заузима највећу површину од ова три праисторијска локалитета у Павловцу (карта 1/5).¹⁰ Према резултатима истраживања, на овом локалитету су егзистирала насеља из средњег и позног неолита.¹¹

6. Давидовац, локалитет Црквиште, Врање

Давидовац се налази око 10 km југозападно од Врања, а локалитет Црквиште заузима средишњи део села, између сеоске цркве и старог асфалтног пута Врање-Бујановац (карта 1/6).¹² Осим касноантичких гробница, на локалитету су констатовани остаци насеља из раног гвозденог доба.¹³ Откривени су остаци две девастиране надземне куће и неколико пратећих укопа, са мноштвом керамичких уломака и оруђа од печене земље, кости и камена. Према стилско-типолошким карактеристикама керамике (сл. 16-23), насеље је опредељено у период На А2-В2, према средњоевропској хронологији.

7. Давидовац, Градиште, Бујановац

Локалитет Градиште простире се југозападно од локалитета Црквиште и заузима површину од неколико хектара (карта 1/7).¹⁴ Осим насеља и некрополе из касноантичког периода, на локалитету су евидентирани

⁸ Руководиоци истраживања били су С. Перић из Археолошког института у Београду и Ј. Вуковић са Одељења за археологију Филозофског факултета у Београду.

⁹ Локалитете Гумниште и Чукар први пут помиње Фјукс (Fewkes 1934, 43), а затим су локалитете обишли М. и Д. Гарашанин (1951, 32). Упоредити: Булатовић 2007, 150-152 и цитирана литература.

¹⁰ Руководилац истраживања био је С. Перић из Археолошког института, Београд.

¹¹ Fewkes 1934, 43; М. и Д. Гарашанин 1951, 32; Булатовић 2007, 150, 152-163 и цитирана литература.

¹² Руководиоци истраживања били су В. Иванишевић и П. Шпехар из Археолошког института, Београд.

¹³ Гарашанин, М., Гарашанин, Д. 1965, 11, 12; Јовановић 1966, 322.

¹⁴ Руководиоци истраживања били су С. Петковић и А. Булатовић (праисторијски хоризонт) из Археолошког института у Београду.

налази из потпуно девастираних праисторијских културних слојева који припадају позном бронзаном и раном гвозденом добу.¹⁵ Налази из позног бронзаног доба припадају брњичкој групи (сл. 24, 25), док керамика из раног гвозденог доба припада хоризонту канеловане керамике (сл. 26-28). На југозападној периферији локалитета откривена је мања кружна плитка јама у којој је нађено неколико целих посуда из раног бронзаног доба на којима је приметан интензиван културни утицај ЕВА III (рано бронзано доба III) из северне Грчке.

8. Карадник, локалитет Камењарке, Бујановац

Карадник се налази западно од Давидовца, а на његовој југоисточној периферији ситуиран је локалитет Камењарке (карта 1/8).¹⁶ На овом локалитету откривени су остаци насеља из касноантичког периода и из раног гвозденог доба.¹⁷

9. Осларе, локалитет Вучјак, Бујановац

Осларе је удаљено око 4,5 km јужно од Бујановца, а локалитет Вучјак је позициониран око 1,5 m североисточно од центра села, на тераси Моравице, у близини места где река формира благи меандар (карта 1/9). На локалитету је евидентирано неколико укопа из гвозденог доба.¹⁸ Према налазима керамике локалитет се може одредити у хоризонт канеловане керамике раног гвозденог доба и почетак старијег гвозденог доба у Поморављу.¹⁹

Очито је да највећи број налазишта из праисторијског периода припада раном гвозденом добу, чијој популацији су очигледно одговарале терасе Јужне Мораве, али на потесима удаљеним неколико стотина метара од данашњег тока реке. То је, заправо, изохипса од које се терен благо уздиже према западу, и вероватно је представљала некадашњу западну обалу Јужне Мораве после чијег повлачења је остало веома плодно тло, погодно за земљорадњу. У гвоздено доба је ова река текла много ближе тим локалитетима, што је и потврђено слојевима наплавине на већини локалитета. Сличан водостај Јужне Мораве је, вероватно, био у неолиту, јер су насеља из тог периода позиционирана на сличним локацијама као

¹⁵ Случајни праисторијски налази са локалитета публиковани су у: Булатовић 2007, 167-169.

¹⁶ Руководиоц истраживања био је С. Ђуричић са Одељења за археологију Филозофског факултета у Београду.

¹⁷ Јовановић 1966, 313; Булатовић 2007, 173, 174, са цитираним литературом.

¹⁸ Руководилац истраживања био је М. Јанковић са Одељења за археологију Филозофског факултета у Београду.

¹⁹ Локалитет се у литератури помиње као антички (Јовановић 1967, 320-321).

и она из гвозденог доба, чак се често и преклапају. Иако су истраживања била обимна, нису откривена насеља из енеолитског периода, али је, према ранијим истраживањима, познато да су ови локалитети смештени искључиво на тешко приступачним узвишењима. Претпоставља се да су разлог таквим топографским одликама енеолитских локалитета била не-сигурна времена узрокована кретањима популација са севера према југу, али није искључено да је реч о природним узроцима (већи водостај реке, промене климе).

Археолошка истраживања на траси аутопута Е 75 су, на неки начин, дала известан образац насељавања по коме се убудуће могу идентификовати праисторијска насеља на овом поднебљу, бар када је реч о неолиту и гвозденом добу.

БИБЛИОГРАФИЈА

Антић, И., Бабић, С., 2005, Прелиминарни резултати типолошко-статистичке обраде керамичког материјала са локалитета Кале – Кршевица, *Зборник Народног музеја XVIII-1 археологија*, Београд, 213-227.

Aslanis, I., 1985, *Kastanas, die Fruhbronzezeitlichen Funde und Befunde*, Berlin.

Булатовић, А., 2007, *Врање - културна стратиграфија праисторијских локалитета у Врањској регији*, Београд-Врање.

Bulatović, A., 2009, South Morava basin in the transitional period from The Bronze to the Iron Age, *Старинар* н.с. LVII/2007, Београд 2009, 57-82

Булатовић, А., Станковски, Ј., 2012, *Бронзано доба у басену Јужне Мораве и у долини Пчиње/Бронзено време во басенот на Јужна Морава и долината на Пчиња*, Београд-Куманово.

Гарашанин М., Гарашанин Д., 1951, *Археолошка налазишта у Србији*, Београд.

Гарашанин, М., Гарашанин, Д., 1965, Из археологије врањске области, *Врањски гласник* I, Врање, 1-18.

Јовановић, М., 1966, Археолошка истраживања у 1965. години, *Врањски гласник* II, Врање, 313–326.

Јовановић, М., 1967, Археолошка истраживања у 1966. и 1967. години, *Врањски гласник* III, Врање, 313–335.

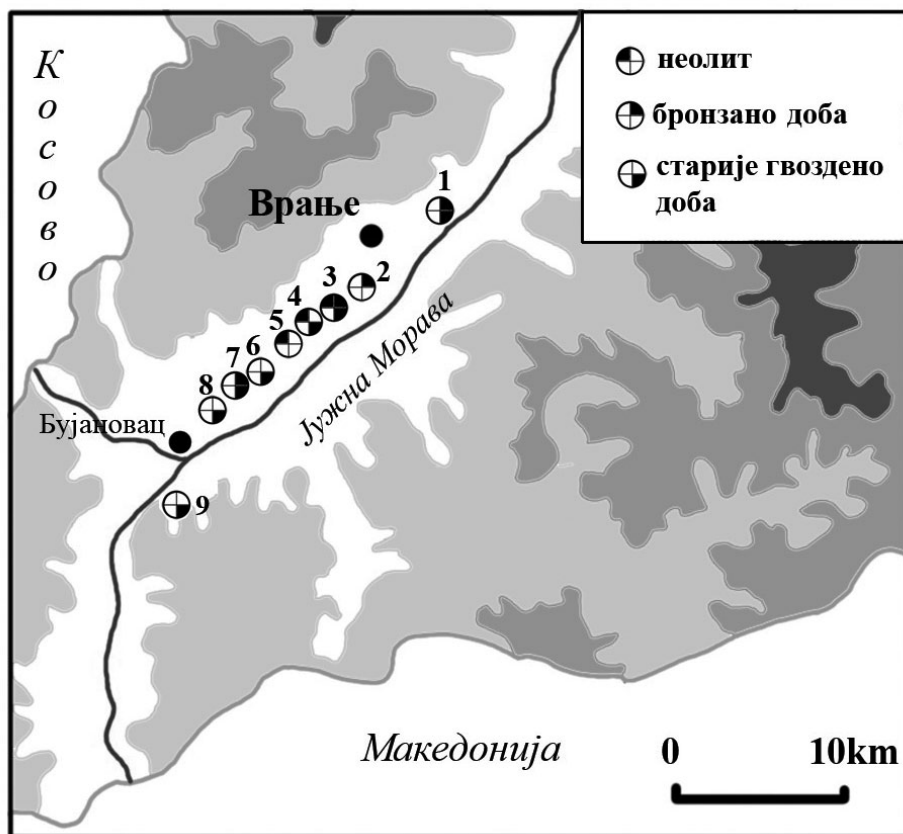
Филиповић, В., Булатовић, А. и Јеремић, Г., 2012, Прелиминарни резултати археолошких ископавања на локалитету Голо ребро у селу Доњи Нерадовац код Врања, *Гласник САД* 28, 133-152.

Sanev, V., 1999, Pottery in Favour of Designating the Cultural Borders of the Early Bronze Age in Macedonia, *In: Macedonia and the Neighbour-*

ing Regions from 3rd to 1st milenium b.c., Papers presented at the International Symposium in Struga 1997, Skopje, 127–136.

Stojić, M. 2009, Hisar in Leskovac at the end of the Early Iron Age, *Старинар* н.с. LVII/2007, 175-189.

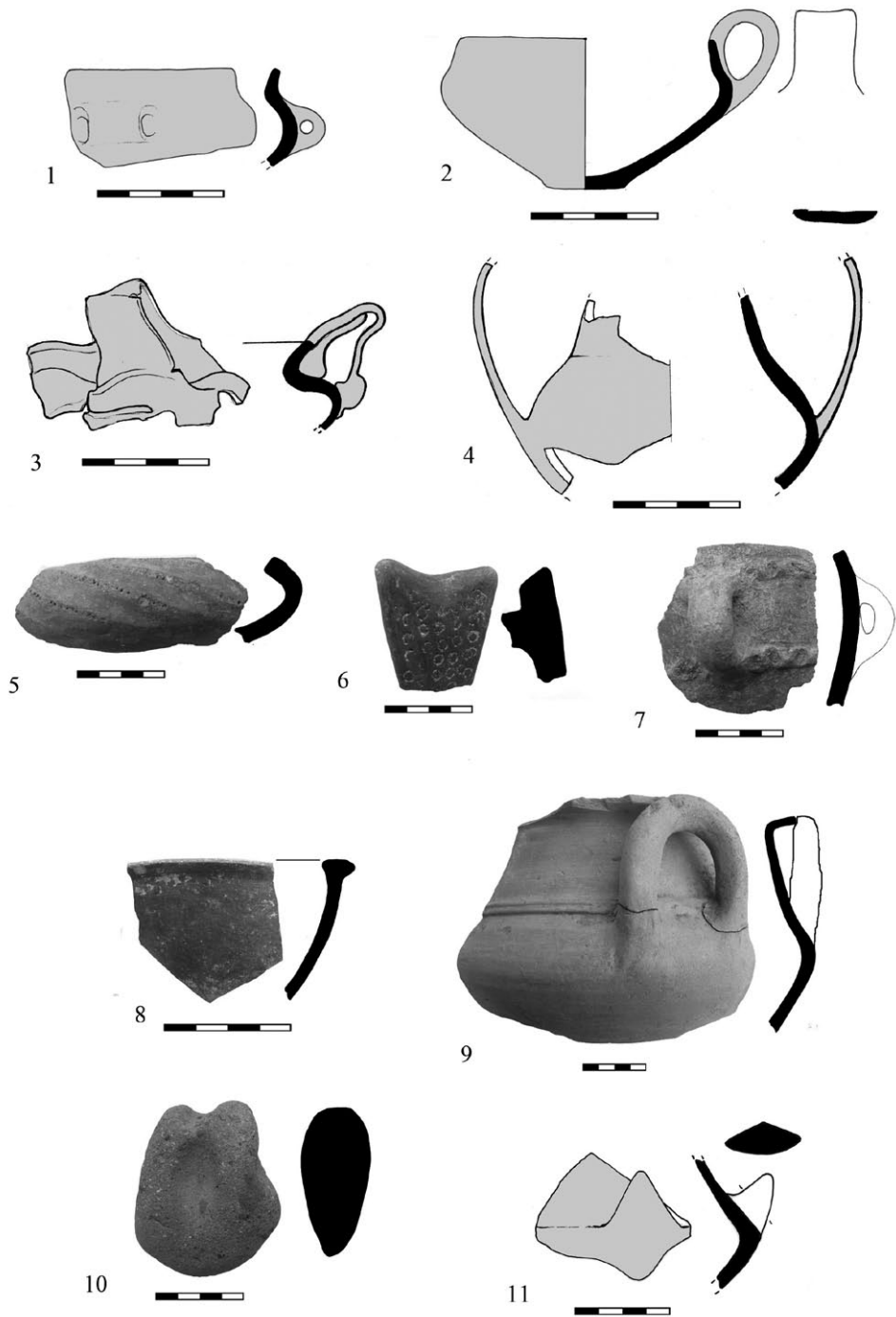
Fewkes, W. J., 1934, Archaeological reconnaissance in Yugoslavia, season 1934, *Bulletin of the American School of Prehistoric Research* 10, 43.



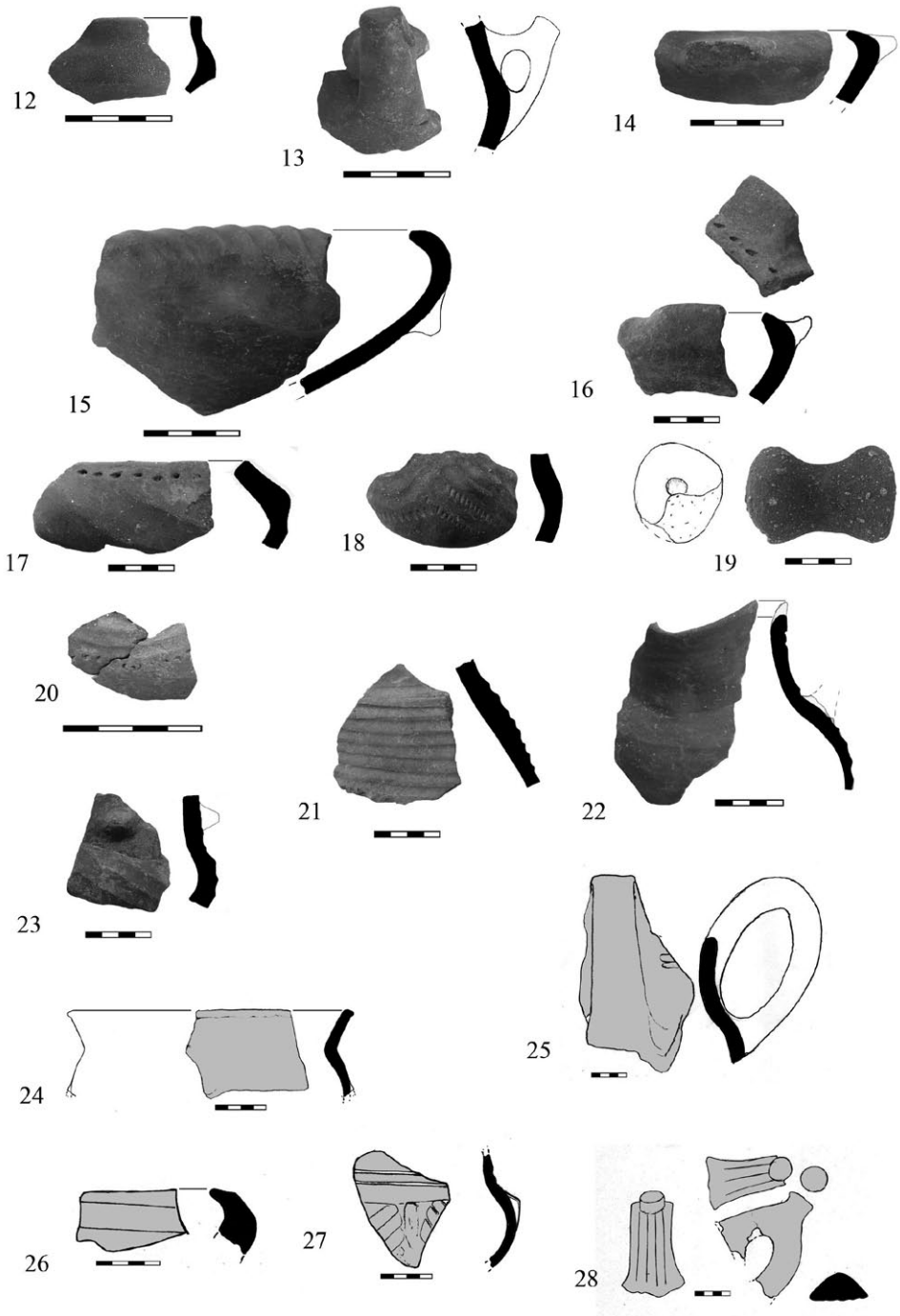
1. Ранутовац, лок. Меаниште – некропола из раног бронзаног доба, насеље из гвозденог доба; 2. Доњи Нерадовац, лок. Голо ребро- рано бронзано доба; 3. Павловац, лок. Ковачке њиве – насеља из неолита, бронзаног доба и гвозденог доба; 4. Павловац, лок. Чукар – насеља из неолита и гвозденог доба; 5. Павловац, локалитет Гумниште – насеља из неолита; 6. Давидовац, лок. Црквиште – насеље из гвозденог доба; 7. Давидовац, лок. Градиште – рано бронзано доба, насеље из гвозденог доба; 8. Карадник, лок. Камењарке – насеље из гвозденог доба; 9. Осларе, лок. Вучјак – насеље из гвозденог доба

Слика 1

*Слика 2**Слика 3*



Слика 4



Слика 5

Summary

Aleksandar Bulatović
Aleksandar Kapuran

PREHISTORIC SITES ALONG HIGHWAY 75 E - A PRELIMINARY REPORT

During the 2011 - 2012 The Archaeological Institute, Belgrade and the Department of Archaeology, Faculty of Philosophy in Belgrade conducted rescue excavations on a section of the E 75 Grabovnica near Leskovac and Bujanovac in Levosoj. Nine prehistoric sites, listed in this paper, were explored.

1. Ranutovac, Meanište arch. site, Vranje (Map 1/1). The site contains the remains of people burned in funeral pyres, dates back to the Early Bronze Age (photo 1, Fig. 1-4), the village from the Early Iron Age (Fig. 5-7) and the settlement from the late phase of the early Iron Age (fig. 8-10).

2. Donji Neradovac, Golo rebro arch. site, Vranje (Map 1/2); remains dates back to the Early Bronze Age (Fig. 11).

3. Pavlovac, Kovačke njive site, Vranje (Map 1/3; 2 photos). Settlements from the Neolithic period (Starčevačka and The Vinča culture - photos 11, 12) and the Early Iron Age (Fig. 14, 15).

4. Pavlovac, site Čukar, Vranje (Map 1/4). Settlements from the Neolithic period (Starčevačka and The Vinča culture) and the Early Iron Age.

5. Pavlovac, site Gumnište Vranje (card 1/5). Settlements date back to the Middle and Late Neolithic.

6. Davidovac, location site of the church, Vranje (Map 1/6). The settlement from the Early Iron Age (fig. 16-23).

7. Davidovac, Gradište, Bujanovac (card 1/7). The burial dates back to the early Bronze Age settlements from the Late Bronze Age (fig. 24, 25) and the early Iron Age (fig. 26-28).

8. Karadnik, Kamenjarke arch. site, Bujanovac (map 1/8). The settlement from the Early Iron Age.

9. Oslare, Vučjak arch. site, Bujanovac (Map 1/9). The settlement dates back to the Early / late Iron Age